

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
роботи

_____
(підпис)

Ірина КОВТУН
(ініціали, прізвище)

_____ 2020 року
М.П.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«МІСЦЕВІ ФІНАНСИ»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування
галузі знань 07 Управління та адміністрування**

м. Хмельницький
2020

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	2
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	– 2
	1.2.	Лекції	– 2
	1.3.	Семінарські (практичні) заняття	– 4
	1.4.	Самостійна робота студентів	– 17
	1.5.	Індивідуальні завдання	– 19
	1.6.	Підсумковий контроль	– 21
2.	Схема нарахування балів	–	23
3.	Рекомендовані джерела	–	25
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	28

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Тема 1. Сутність та функції місцевих фінансів	12	2	4	-	-	6	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Місцеві бюджети як визначальна ланка місцевих фінансів	12	2	4	-	-	6	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування	16	2	4	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів	14	2	4	-	-	8	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Міжбюджетні відносини	14	2	4	-	-	8	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Бюджетний процес на місцевому рівні	14	2	4	-	-	8	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Управління фінансами та фінансовий контроль на місцевому рівні	14	2	4	-	-	8	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності	12	2	4	-	-	6	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Основи організації фінансів місцевих органів влади за кордоном	12	2	4	-	-	6	-	-	-	-	-	-
Усього годин	120	18	36	-	-	66	-	-	-	-	-	-

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
1.	Сутність та функції місцевих фінансів	2
1.1.	Формування інституту місцевого самоврядування і місцеві фінанси	
1.2.	Сутність, функції та роль місцевих фінансів	
1.3.	Склад місцевих фінансових інститутів	
1.4.	Нормативно-правове регулювання місцевих фінансів	
2.	Місцеві бюджети як визначальна ланка місцевих фінансів	2
2.1.	Місцеві бюджети в складі бюджетної системи України	
2.2.	Місцеві бюджети як система фінансових відносин, що складаються між місцевими та державними бюджетами.	
2.3.	Принципи формування місцевих бюджетів України.	
2.4.	Загальний і спеціальний фонди місцевих бюджетів.	
2.5.	Фінансові ресурси місцевого самоврядування	
3.	Фінансові ресурси місцевого самоврядування	2

3.1.	Сутність фінансової незалежності місцевого самоврядування та проблеми її зміцнення	
3.2.	Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування та їх склад	
3.3.	Місцеве оподаткування як інститут місцевих фінансів.	
3.4.	Зміст, мета та роль місцевих позик у діяльності органів місцевого самоврядування	
4.	Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів	2
4.1.	Теоретичні основи формування видаткової частини місцевих бюджетів	
4.2.	Застосування нормативних підходів у бюджетному плануванні	
4.3.	Кошторисне планування видатків установ, які утримуються з місцевих бюджетів	
4.4.	Програмно-цільовий метод бюджетного планування	
5.	Міжбюджетні відносини	2
5.1.	Зміст міжбюджетних відносин та особливості їх організації	
5.2.	Бюджетне регулювання: цілі та методи	
5.3.	Система фінансового вирівнювання: її необхідність та об'єктивні критерії побудови.	
5.4.	Сутність та види бюджетних трансфертів	
6.	Бюджетний процес на місцевому рівні	2
6.1.	Сутність бюджетного процесу на місцевому рівні.	
6.2.	Бюджетний цикл і бюджетний період	
6.3.	Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні та їх повноваження	
6.4.	Бюджетні слухання як елемент бюджетного процесу	
7.	Управління фінансами та фінансовий контроль на місцевому рівні	2
7.1.	Місцеві фінансові органи, їх завдання, повноваження та функції	
7.2.	Казначейська система обслуговування місцевих бюджетів	
7.3.	Зміст, стадії та методи управління місцевим боргом	
7.4.	Фінансовий контроль на місцевому рівні	
8.	Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності	2
8.1.	Місцеве господарство та місцеві фінанси	
8.2.	Особливості функціонування та фінансова діяльність підприємств комунальної власності	
8.3.	Порядок складання, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів комунальних підприємств	
8.4.	Особливості формування фінансів самоорганізацій громадян (об'єднання співвласників багатоквартирного будинку).	
9.	Основи організації фінансів місцевих органів влади за кордоном	2
9.1.	Міжнародні стандарти організації місцевих фінансів і місцевих бюджетів.	
9.2.	Зміст та значення Європейської хартії місцевого самоврядування.	
9.3.	Місцеве оподаткування за кордоном та його роль у формуванні доходів місцевих бюджетів зарубіжних країн.	
9.4.	Особливості випуску, розміщення і обігу місцевих запозичень	
	Усього	18

1.3. Семінарські заняття

Семінарські заняття 1-2

Тема 1. Сутність та функції місцевих фінансів

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Інститут місцевого самоврядування як необхідна передумова функціонування місцевих фінансів.
- 1.2. Вчення про місцеві фінанси та їх розвиток.
- 1.3. Сутність, функції та принципи формування місцевих фінансів.
- 1.4. Характеристика місцевих фінансових інститутів.
- 1.5. Вплив місцевих фінансів на соціально-економічний розвиток країни і окремих її територій на фінансову стабільність і фінансову безпеку держави, становлення демократичного суспільства, піднесення добробуту населення.
- 1.6. Нормативно-правове забезпечення місцевих фінансів.

Аудиторна письмова робота

Виконання здобувачами вищої освіти тестових та ситуаційних завдань з питань теми заняття

Завдання 1. Дайте правильну відповідь на тестові питання.

1. Коли вчення про місцеві фінанси виокремилось у самостійну галузь знань:

- а) наприкінці XVIII ст.;
- б) у другій половині XIX ст.;
- в) у першій половині XX ст.;
- г) на початку XIX ст.

...

10. Який нормативно-правовий акт визначає, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних та обласних рад:

- а) Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- б) Бюджетний кодекс України;
- в) Конституція України;
- г) щорічні закони про Державний бюджет України.

Ситуаційне завдання 1. Чи вбачаєте ви доцільність у змінах нормативно-правового забезпечення місцевих фінансів в Україні? Обґрунтуйте свою думку.

Ситуаційне завдання 2. Яку роль може зіграти громадськість у процесі формування та використання місцевого бюджету?

Подайте свої пропозиції щодо налагодження ефективної співпраці місцевої влади з громадськістю стосовно питань формування бюджету.

Запропонуйте власний варіант розв'язання вищезазначеної проблеми.

Залучення і освіта громадян через процес формування бюджету

Проблема :

Міський бюджет формується лише як жорсткий фінансовий план, він не є ефективним засобом для спілкування місцевих органів з громадськістю; він не є ефективною інформаційною базою та інструкцією для управління містом. Це обумовлює невизначеність та недостатність тих комунікативних зв'язків, які існують. Обмежений доступ до інформації, непоінформованість громадян щодо причин та наслідків фінансових рішень, які приймає міська влада, призвела до відсутності довіри громадян стосовно діяльності муніципалітету, а в органах місцевої влади - до нерозуміння реальних потреб та побажань громадськості .

Ситуаційне завдання 3.

1. Проаналізуйте законодавчі та нормативні документи, які регламентують сферу фінансових відносин на місцевому рівні та обумовлюють основні напрями і завдання місцевих органів влади в реалізації державної фінансової політики.

2. Визначте проблеми функціонування фінансового механізму на місцевому рівні та можливі шляхи їх вирішення.

3. Розгляньте діяльність фінансових органів, органів Державного казначейства та органів Державної фіскальної служби в реалізації регіональної фінансової політики держави.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: місцеві фінанси, територіальна громада, валовий внутрішній продукт, національне багатство, органи місцевого самоврядування, централізовані фінансові відносини, децентралізовані фінансові відносини.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- сутність, необхідність, передумови виникнення та основні теорії розвитку місцевих фінансів;
- роль, склад, основні принципи організації та завдання місцевих фінансів у економічній системі держави;
- види та особливості фінансових взаємовідносини на місцевому рівні;
- роль і функції органів влади загальнодержавного та місцевого значення у забезпеченні фінансових відносин на місцевому рівні.

Семінарські заняття 3-4

Тема 2. Місцеві бюджети як визначальна ланка місцевих фінансів

Питання для усного опитування та дискусії

2.1. Призначення і роль місцевих бюджетів в соціально-економічному розвитку територій.

2.2. Місцевий бюджет України: сутність, складові та етапи його розвитку.

2.3. Поточний місцевий бюджет та бюджет розвитку.

2.4. Зведений бюджет: держави, області, району, міста з районним поділом.

2.5. Права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування і використання бюджетів.

Аудиторна письмова робота

Виконання здобувачами вищої освіти тестових та ситуаційних завдань з питань теми заняття

Завдання 1. Дайте правильну відповідь на тестові питання

1. *За своєю формою місцевий бюджет – це:*

- а) централізований фонд фінансових ресурсів;
- б) основний фінансовий план органів місцевого самоврядування;
- в) фонди грошових коштів, призначені для реалізації завдань і функцій, покладених на органи самоврядування;
- г) правильна відповідь – а і б.

...

10. *За рахунок бюджетних коштів забезпечується:*

- а) розвиток стратегічно важливих регіонів і територій;
- б) проводиться структурна перебудова народного господарства;
- в) фінансується капітальне будівництво;
- г) усі відповіді правильні.

Ситуаційне завдання 1. Генерування надходжень у місцевий бюджет

Проблема

Міські органи влади підраховали, що сумарні витрати на надання певних платних послуг (видача дозволів, ліцензій, оформлення документів і т.д.), які надаються фізичним та юридичним особам, набагато перевищують той дохід, який отримує муніципалітет у вигляді плати за дані послуги. Міська влада приймає рішення підняти плату за надання певних послуг фізичним та юридичним особам. Зворотня реакція громадськості дуже негативна. Нищівна критика у пресі. Зменшення підприємницької активності у місті.

Завдання :

1. Подайте свої пропозиції щодо забезпечення очікуваного збільшення надходжень у місцевий бюджет завдяки даному рішення.
2. Як забезпечити стимулювання підприємницької діяльності, не відмінюючи даного рішення?
3. Як добитися розуміння громадськості стосовно даного збільшення плати на певні послуги.
4. Як забезпечити вигідність для фізичних та юридичних осіб платити більше?
Запропонуйте власний варіант розв'язання вищезазначеної проблеми.

Ситуаційне завдання 2. У Бюджетному кодексі України відзначте найважливіші норми, які легітимізують самостійність місцевих бюджетів.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: бюджет, місцевий бюджет, структура місцевих бюджетів України, місцеве самоврядування, типи фінансових відносин, ознаки місцевих бюджетів, загальний фонд, спеціальний фонд, проект бюджету.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- сутність категорії «місцевий бюджет»;
- особливості функціонування місцевих бюджетів України;
- структура та принципи формування місцевих бюджетів;
- призначення «загального» та «спеціального» фондів;
- основні завдання місцевих органів влади щодо управління бюджетом.

Семінарські заняття 5,6

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Матеріально-фінансова основа органів місцевого самоврядування.
- 3.2. Склад фінансових ресурсів місцевого самоврядування.
- 3.3. Механізм справляння місцевих податків і зборів.
- 3.4. Система обмежень здійснення місцевих запозичень.
- 3.5. Зовнішні запозичення органів місцевого самоврядування.

Аудиторна письмова робота

Виконання здобувачами вищої освіти тестових завдань та практичних ситуацій з питань теми заняття

Завдання 1. Дайте правильну відповідь на тестові питання

1. *Фінансові ресурси – це:*

- а) грошові фонди, які створюються у процесі розподілу, перерозподілу та використання ВВП за певний період;
- б) економічні відносини, що формуються під час створення та розподілу грошових доходів (накопичень) у держави та суб'єктів господарювання;
- в) сукупність централізованих і децентралізованих фондів цільового призначення;
- г) правильної відповіді немає.

...

10. Доходи місцевих бюджетів поділяються:

- а) на фіктивні;
- б) доходи, які враховуються, і доходи, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів;
- в) передбачені;
- г) правильної відповіді немає.

Практична ситуація 1. У власності громадянина О.П. Сергієнка перебувають наступні об'єкти нерухомості: квартира (загальною площею -180 кв.м., житлова площа – 140 кв.м.); гараж (площа – 20 кв.м.), дачний будинок (загальна площа 85 кв.м., житлова площа – 60 кв.м.). Хмельницька міська рада встановила максимальні розміри ставки податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Визначити який розмір з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки зобов'язання, повинен сплатити громадянин О.П. Сергієнко до міського бюджету.

Практична ситуація 2. ПП "777" здійснює діяльність щодо надання послуг паркування. Розрахуйте суму збору за місця для паркування транспортних засобів за 2-й квартал 2019 року, якщо площа земельної ділянки, відведена для паркування складає 350 м², а ставка збору становить 0,06 % мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року.

Практична ситуація №3. В табл. 3.1. подано перелік місць для паркування транспортних засобів в м. Хмельницькому.

Таблиця 3.1.

Суб'єкти господарювання	Назва вулиці	Загальна площа, кв.м.	Загальна кількість місць, од.
Автотранс	Проспект Миру	1464	43
	вул.Свободи	677	42
	вул.Зарічанська	225	15
	вул.М.Рибалко	165	11
Міськавто	вул.Проскурівська	1600	74
	вул.Соборна	288	17
	вул.Подільська	262	14
	вул.Театральна	240	13
Епіка	вул.Кам'янецька	770	54
	вул. Інститутська	519	41
	Львівське шосе	2470	115
	вул. Молодіжна	391	20

Визначити кількість місць, що відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» має відводитися для безоплатного паркування транспортних засобів.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: місцеві фінансові ресурси, доходи місцевих бюджетів, централізовані фонди, децентралізовані фонди, податкові надходження, неподаткові надходження, операції з капіталом, офіційні трансферти, власні доходи, регулюючі доходи, місцеві податки і збори.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- компоненти матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування;
- склад місцевих фінансових ресурсів;
- способи мобілізації надходжень до дохідної частини місцевих бюджетів;
- класифікацію основних видів доходів;
- структуру доходів місцевих бюджетів;
- особливості місцевих податків та зборів.

Семінарські заняття 7,8

Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Склад та структура видатків місцевих бюджетів. Зміст та методи бюджетного планування видатків.
- 4.2. Порядок фінансування власних і делегованих державою повноважень.
- 4.3. Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості
- 4.4. Поняття кошторису. Кошторис бюджетної установи.
- 4.5. Бюджетна програма, її зміст і складові.

Аудиторна письмова робота

Виконання здобувачами вищої освіти тестових завдань та практичних ситуацій з питань теми заняття

Завдання 1. Дайте правильну відповідь на тестові питання

1. Розрахункові показники обсягів видатків місцевих бюджетів визначаються:

- а) окремо для кожної галузі (управління, освіта, охорона здо ров'я тощо) та з урахуванням кількості мешканців і кількості споживачів соціальних послуг;
- б) для всіх галузей регіону (управління, освіта, охорона здо ров'я тощо);
- в) для всіх установ регіону різних галузей (управління, освіта, охорона здоров'я тощо);
- г) середньозважено по Україні для всіх галузей регіону (управління, освіта, охорона здоров'я тощо).

10. Бюджетна програма – це:

- а) сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій;
- б) систематизований перелік перспективних заходів;
- в) перелік заходів із фінансування соціальної сфери;
- г) програма розвитку держави.

Практична ситуація 1. У табл. 4.1. подано склад видатків бюджету міста на соціальний захист та соціальне забезпечення в 2020 році.

Таблиця 4.1.

Видатки бюджету міста на соціальний захист і соціальне забезпечення по загальному та спеціальному фондах у 2020 році

Видатки	Загальний фонд	Спеціальний фонд
Соціальний захист на випадок непрацездатності	4379,0	2170,8
Соціальний захист пенсіонерів	2801,4	534,8
Соціальний захист ветеранів війни та праці	4091,3	1920,4
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	24497,8	9740,8
Соціальний захист безробітних	1949,8	198,5
Соціальний захист інших категорій населення	26,7	48,4

Визначити загальний обсяг видатків міського бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення, а також їх частку в загальному та спеціальному фондах.

Практична ситуація 2. За даними таблиці 4.2 ознайомтеся зі структурою видатків бюджету м. Хмельницького на 2021 рік і сформулюйте висновки щодо одержаних результатів.

План видатків бюджету м. Хмельницького на 2021 рік

№ з/п	Показники	2021 рік	
		тис. грн.	%
1	Виконавчий комітет Хмельницької міської ради Хмельницької області		
2	Департамент освіти Хмельницької міської ради		
3	Управління молоді та спорту Хмельницької міської ради		
4	Управління охорони здоров'я Хмельницької міської ради		
5	Управління праці та соціального захисту населення Хмельницької міської ради		
6	Управління культури і туризму Хмельницької міської ради		
7	Управління житлово-комунального господарства Хмельницької міської ради		
8	Управління капітального будівництва департаменту архітектури, містобудування та земельних ресурсів Хмельницької міської ради (головний розпорядник)		
9	Управління архітектури та містобудування департаменту архітектури, містобудування та земельних ресурсів (головний розпорядник)		
10	Управління земельних ресурсів та земельної реформи департаменту архітектури, містобудування та земельних ресурсів Хмельницької міської ради (головний розпорядник)		
11	Управління з питань екології та контролю за благоустроєм міста		
12	Управління економіки (головний розпорядник)		
13	Фінансове управління Хмельницької міської ради		
	Всього видатків		

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: видатки місцевих бюджетів, методи планування, програмно-цільовий метод, поточні видатки, видатки розвитку, кошторис, делеговані повноваження.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- сутність видатків та витрат бюджету;
  - методи планування видаткової частини місцевих бюджетів;
  - специфіка програмно-цільового методу планування;
  - призначення та напрями використання видатків поточного бюджету;
- особливості розмежування видів видатків між різними рівнями бюджетів

Семінарські заняття 9-10**Тема 5. Міжбюджетні відносини****Питання для усного опитування та дискусії**

5.1. Особливості організації міжбюджетних відносин в бюджетній системі України. Суб'єкти міжбюджетних відносин.

5.2. Бюджетний федералізм: зміст, складові, вплив на бюджетний устрій, особливості реалізації та розвиток.

5.3. Розмежування доходів і видатків між рівнями бюджетної системи та видами бюджетів.

5.4. Склад кошика доходів, закріплених за місцевими бюджетами.

5.5. Бюджетні трансферти та порядок розрахунку дотацій вирівнювання місцевим бюджетам: позитивні та негативні аспекти.

Аудиторна письмова робота

Виконання здобувачами вищої освіти тестових, практичних, ситуаційних завдань з питань теми заняття

Завдання 1. Дайте правильну відповідь на тестові питання

1. Яке з перелічених визначень розкриває зміст міжбюджетних відносин:

- а) сукупність трансфертів, що надаються місцевим бюджетам протягом року;
- б) відносини між державою і місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів необхідними фінансовими ресурсами;
- в) відносини між органами місцевого самоврядування, метою яких є збалансування місцевих бюджетів;
- г) відносини між державою і місцевими органами влади щодо формування доходів відповідних бюджетів.

...

10. Міжбюджетні трансферти відповідно до Бюджетного кодексу України поділяються на такі види:

- а) базова дотація;
- б) субвенції;
- в) реверсна дотація;
- г) усі відповіді правильні.

Практична ситуація 1. Із запропонованих видів видатків бюджету визначити окремо суми видатків місцевих бюджетів, що враховуються і не враховуються при визначенні обсягу бюджетних трансфертів (в тис. грн):

- Освіта - 787;
- Первинна медико-санітарна допомога - 388;
- Місцева пожежна охорона - 36;
- Культурно-мистецькі програми місцевого значення - 39;
- Постійно діючі курси підвищення кваліфікації працівників АПК, що перебувають у комунальній власності - 7;
- Місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення - 454;
- Будівництво та ремонт доріг місцевого значення - 251;
- Позашкільна освіта - 128.

Для визначення суми видатків місцевих бюджетів, що враховуються і не враховуються при визначенні обсягу бюджетних трансфертів необхідно опрацювати ст. 64-66, 69 Бюджетного кодексу України.

Ситуаційне завдання 1. Як Ви вважаєте, що повинно бути визначальним при збалансуванні бюджету – доходи чи видатки?

Ситуаційне завдання 2. Яку роль, на Вашу думку, слід відводити дефіциту бюджету? Дайте пояснення поняттю "прихований дефіцит".

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: бюджетне регулювання, власні повноваження, горизонтальний та вертикальний фіскальний дисбаланс, делеговані повноваження, міжбюджетні відносини, інструменти міжбюджетних відносин, розподіл видатків між органами влади, трансферти: дотації, субсидії, субвенції, фінансове вирівнювання.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- сутність, необхідність та об'єктивні критерії побудови системи фінансового вирівнювання;
- сутність міжбюджетних відносин в Україні, їх склад і структуру;
- види та особливості взаємовідносин у бюджетній сфері між різними рівнями місцевих

бюджетів;

- порядок використання інструментів бюджетного регулювання між різними рівнями місцевих бюджетів;
- шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні.

Семінарські заняття 11, 12

Тема 6. Бюджетний процес на місцевому рівні

Питання для усного опитування та дискусії

6.1. Нормативно-правові акти, що регламентують бюджетний процес на місцевому рівні в Україні.

6.2. Порядок складання проектів місцевих бюджетів, їх затвердження.

6.3. Організація бюджетних слухань.

6.4. Склад системи органів, які є учасниками бюджетного процесу на місцевому рівні.

Органи оперативного управління бюджетним процесом.

6.5. Головні розпорядники бюджетних коштів: їх права і обов'язки.

6.6. Підготовка та розгляд звітів про виконання місцевих бюджетів і прийняття рішень.

Аудиторна письмова робота

Виконання здобувачами вищої освіти тестових та ситуативних завдань з питань теми заняття

Завдання 1. Дайте правильну відповідь на тестові питання

1. До основних повноважень органів місцевого самоврядування, пов'язаних із матеріальною та фінансовою основою їх функціонування, не належать:

- а) затвердження місцевих бюджетів;
- б) контроль за виконанням місцевих бюджетів;
- в) мобілізація доходів місцевих бюджетів;
- г) адміністрування місцевих податків і зборів.

...

10. До органів оперативного управління бюджетним процесом на місцевому рівні належать:

- а) територіальні управління Державної казначейської служби;
- б) фінансово-кредитні установи, розміщені на відповідній території;
- в) Президент України;
- г) Національний банк України.

Ситуативне завдання 1. Залучення громадськості до процесу формування та виконання капітального бюджету

Проблема

Як і інші громади в Чехії, місто Мікулов (7 тисяч 700 мешканців) повинно прийняти складне рішення - як найкращим чином використати обмежені ресурси. Перебудова місцевої сільськогосподарської економіки викликала значне безробіття, але потреби в інвестиціях для прискорення економічного росту повинні конкурувати з потребами надання містом якісно вищого рівня комунальних послуг. Завдання, що постає перед керівництвом міста полягає в збалансуванні цих конкуруючих інтересів таким чином, щоб заспокоїти громадськість відносно закономірності процесу прийняття рішень,

Завдання

Як залучити громадськість до процесу формування та виконання капітального бюджету міста?

Яку роль у цьому процесі може зіграти місцевий бюджет?

Запропонуйте власний варіант розв'язання вищезазначеної проблеми.

Ситуативне завдання 2. Проаналізувати рішення про місцевий бюджет місцевої ради (області, району, міста чи села) на конкретний бюджетний період

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: бюджетна резолюція, бюджетне планування, бюджетний запит, бюджетний контроль, бюджетний процес, звітність про виконання бюджетів, касове виконання бюджету, банківська система касового виконання бюджетів, змішана система касового виконання бюджетів, казначейська система касового виконання бюджетів, проект бюджету, розпорядники бюджетних коштів, учасники бюджетного процесу.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- порядок складання проектів місцевих бюджетів та їх взаємозв'язок з проектом Державного бюджету;
- особливості затвердження та виконання місцевих бюджетів у разі несвоєчасного їх прийняття;
- права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування і використання місцевих бюджетів;
- права і обов'язки головних розпорядників бюджетних коштів;
- періодичність, структуру та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів.

Семінарські заняття 13, 14

Тема 7. Управління фінансами та фінансовий контроль на місцевому рівні

Питання для усного опитування та дискусії

- 7.1. Фінансова політика органів місцевого самоврядування
- 7.2. Органи управління місцевими фінансами та їх організаційна структура
- 7.3. Виконання місцевих бюджетів органами Державного казначейства України.
- 7.4. Інформаційно-аналітичне забезпечення в системі управління місцевими фінансами.
- 7.5. Періодичність, структура та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів.
- 7.6. Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

Аудиторна письмова робота

Виконання здобувачами вищої освіти тестових та ситуаційних завдань з питань теми заняття

Завдання 1. Дайте правильну відповідь на тестові питання

1. Під фінансовою політикою розуміють:

- а) система принципів та процедур організації різноманітних видів фінансової діяльності на місцевому (регіональному) рівні з боку органів місцевої влади задля досягнення цілей та завдань, на розв'язання яких спрямовуються відповідні фінансові ресурси;
- б) це сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких держава формує, розподіляє і використовує централізовані і децентралізовані грошові фонди;
- в) здійснення фінансової діяльності на всіх етапах руху грошових фондів при чіткій регламентації їх нормами фінансового права, можливості застосування державного примусу;
- г) усі відповіді правильні.

...

10. Інформаційно-аналітичне забезпечення – це :

- а) сукупність нормативно-правових, організаційних, методичних і контрольних елементів, призначених для повного і всебічного забезпечення якісної підготовки фахівців з вищою освітою відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня в межах певного напрямку підготовки та спеціалізації;
- б) процес створення оптимальних умов задля задоволення інформаційних потреб та реалізації посадових обов'язків органів державної влади на основі формування та використання інформаційних ресурсів;

в) правові механізми, важелі, які існують на національному та міжнародному рівнях.

Ситуаційне завдання 1. Регулювання освоєння земельних ділянок

Проблема

Управління земельними ресурсами на місцевому рівні в Україні, в значній мірі продовжує залежати від центрального планування. В результаті цього відсутня ефективна, орієнтована на ринок система управління освоєнням землі на місцевому рівні.

Завдання

Як підвищити, на вашу думку, ефективність цієї системи, зменшити її загрозливий вплив на історичне обличчя міста? Яку роль у цьому процесі може зіграти місцевий бюджет?

Запропонуйте власний варіант розв'язання вищезазначеної проблеми

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: місцеві фінансові органи, фінансові органи регіонального рівня, фінансові органи субрегіонального рівня, казначейська форма виконання бюджету, місцевий борг, управління державним (місцевим) боргом, фінансовий контроль на місцевому рівні, об'єкти фінансового контролю на місцевому рівні, суб'єкти фінансового контролю на місцевому рівні, попередній контроль, поточний контроль, наступний контроль, фінансовий контроль органів державного управління, громадський контроль.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- мета та завдання фінансового управління;
- принцип подвійного підпорядкування фінансових органів;
- завдання місцевих органів влади у сфері управління місцевими фінансами;
- сутність та значення фінансового програмування;
- особливості фінансового контролю на місцевому рівні;
- порядок складання проектів місцевих бюджетів та їх взаємозв'язок з проектом Державного бюджету;
- особливості затвердження та виконання місцевих бюджетів у разі несвоєчасного їх прийняття;
- права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування і використання місцевих бюджетів;
- права і обов'язки головних розпорядників бюджетних коштів;
- періодичність, структуру та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів.

Семінарські заняття 15, 16

Тема 8. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності

Питання для усного опитування та дискусії

- 8.1. Громадські послуги, їх зміст та особливості надання на місцевому рівні.
- 8.2. Особливості фінансів житлово-комунального господарства.
- 8.3. Комунальні платежі та їх роль у формуванні фінансових ресурсів житлового господарства.
- 8.4. Особливості формування фінансів дорожнього господарства.
- 8.5. Сучасні проблеми розвитку комунального сектору.

Аудиторна письмова робота

Виконання здобувачами вищої освіти тестових завдань та практичних ситуацій з питань теми заняття

Завдання 1. Дайте правильну відповідь на тестові питання

1. Об'єктами права комунальної власності є:

- а) майно і доходи відповідних адміністративно-територіальних одиниць та їх територіальних громад;
- б) майно, передане у власність області, району чи іншій адміністративнотериторіальній одиниці іншими суб'єктами права власності;
- в) правильної відповіді немає;
- г) правильна відповідь – а і б.

...

10. Особливостями функціонування ЖКГ є:

- а) ЖКГ представлене «чистими» природними монополіями і підгалузями, які розвиваються за законами конкурентного господарства;
- б) належить до виробничої і невиробничої інфраструктури;
- в) ЖКГ пов'язане з забезпеченням життєдіяльності передусім міського населення;
- г) усі відповіді правильні

Практична ситуація 1. Визначити загальну суму фізичного зносу п'ятиповерхового житлового будинку за звітний період на основі даних табл.8.1.

Таблиця 8.1.

Відновлювальна вартість і коефіцієнт зносу конструктивних матеріалів п'ятиповерхового житлового будинку

Найменування конструктивного елемента	Відновлювальна вартість конструктивного елемента, тис. грн.	Коефіцієнт зносу конструктивного елемента
Фундамент	260	0,10
Стіни	390	0,15
Перекриття	550	0,30
Дах	195	0,25
Інженерне обладнання	70	0,20
Інші елементи	220	0,35
Всього	1685	-

Практична ситуація 2. У 2018 році обсяг реалізованої споживачем води Хмельницьким міським водопроводом становив 12 млн. 700 тис. куб.м., а середньорічна вартість основних виробничих фондів – 36 млн. грн. Визначити обсяг фондів віддачі міського водопроводу у вартісному виразі при середньозваженому тарифі на водопостачання 5,9 грн./куб.м.

Практична ситуація 3. Розрахувати суму доходів житлово-експлуатаційного підприємства від квартирної плати у плановому році на підставі таких даних:

- оплачувана житлова площа на початок планового року – 265 230 м² ;
- середньорічна ставка квартплати у попередньому році – 9,8 грн/м² ;
- з 21 травня планується ввести в дію житлову площу у розмірі 3 200 м² , а з 2 червня – у розмірі 220 м² ;
- з 15 вересня буде виведено з експлуатації 260 м² житлової площі, а з 20 листопада – 150 м² .

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: місцеве господарство, громадські послуги, комунальні платежі, доходи, виручка, прибуток, витрати, оборотні кошти, рентабельність, фінансова стійкість, ліквідність, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, дорожнє господарство.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- сутність та склад підприємств місцевого господарства;
- особливості фінансових взаємовідносин у межах місцевого господарства адміністративно-

- територіальної одиниці;
- порядок формування прибутку підприємства місцевого господарства;
  - показники фінансового стану підприємства місцевого господарства та їх особливості.

Семінарські заняття 17, 18

Тема 9. Основи організації фінансів місцевих органів влади за кордоном

Питання для усного опитування та дискусії

- 9.1. Види, принципи та інструменти взаємодії державного та місцевих бюджетів у зарубіжних країнах.
- 9.2. Форми залучення громадян до управління місцевими справами в зарубіжних країнах.
- 9.3. Фінансове вирівнювання та його роль у розвитку територій.
- 9.4. Проблеми формування фінансів місцевого самоврядування за кордоном.

Аудиторна письмова робота

Виконання здобувачами вищої освіти тестових та ситуаційних завдань з питань теми заняття

Завдання 1. Дайте правильну відповідь на тестові питання

1. *Найбільше коштів місцевих бюджетів зарубіжних країн витрачається на:*

- а) на загальнодержавні послуги;
- б) громадський порядок і безпеку;
- в) економічну діяльність;
- г) соціальні потреби громадян.

...

10. *Доходи місцевих бюджетів формуються переважно за рахунок прямих податків у таких країнах:*

- а) Австрія, Іспанія, Італія;
- б) Німеччина, Нідерланди, Португалія;
- в) Великобританія, Данія, Польща;
- г) Греція, Франція, Чехія.

Ситуаційне завдання 1. Фінансування муніципальних інвестицій

Проблема

В результаті децентралізації в Чехії відповідальність за надання послуг, разом з часткою спільних надходжень від оподаткування, було передано місцевим органам влади. В той же час, національний уряд зменшив цільові субсидії на місцеві інвестиційні проекти.

Завдання

Як підтримати капітальні інвестиції на потрібному рівні? Яку роль у цьому процесі може зіграти місцевий бюджет?

Запропонуйте власний варіант розв'язання вищезазначеної проблеми.

Ситуаційне завдання 2. Порівняйте та обґрунтуйте сучасний стан місцевого оподаткування у країнах Європейського Союзу та Україні.

Які можливості його запровадження в Україні можете запропонувати?

Ситуаційне завдання 3. Проаналізуйте склад доходів і видатків місцевих бюджетів зарубіжних країн (на основі однієї або кількох країн).

Ситуаційне завдання 4. Порівняйте зарубіжний досвід фінансового вирівнювання. Що можна адаптувати до практики нашої країни?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: Всесвітня декларація місцевого самоврядування, Європейська хартія міст та Європейська декларація прав міст, Декларація про принципи місцевого самоврядування у країнах СНД, Концепція субсидіарності, бюджетний федералізм, кооперативна і

децентралізована модель, муніципалітет, фінансова незалежність і самостійність, коефіцієнт модифікації.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- міжнародні правові документи про основні принципи організації місцевих фінансів;
- бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування в розвинутих країнах;
- бюджетний унітаризм як форма внутрішніх міжурядових фінансових відносин;
- концепції бюджетної децентралізації та субсидіарності;
- типи моделей міжбюджетних відносин;
- порядок застосування бюджетних трансфертів для фінансового забезпечення місцевого самоврядування в зарубіжних країнах;
- види, принципи та інструменти взаємодії державного та місцевих бюджетів у зарубіжних країнах;
- порядок «вертикального» та «горизонтального» бюджетного вирівнювання в зарубіжних країнах;
- світовий досвід використання муніципальних позик;
- можливість застосування світового досвіду організації місцевих фінансів в Україні.

1.4. Самостійна робота студентів

Тема 1. Сутність та функції місцевих фінансів

Питання для самостійної роботи

1. Розвиток нормативної бази місцевих фінансів України.
2. Вплив місцевих фінансів на соціально-економічний розвиток країни і окремих її територій, фінансову стабільність і фінансову безпеку держави, становлення демократичного суспільства, піднесення добробуту населення.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення охарактеризувати еволюцію законодавчих, нормативно-правових та інструктивних документів щодо функціонування місцевих фінансів.

На підставі опрацьованої літератури обґрунтувати вплив місцевих фінансів на соціально-економічний розвиток країни та її окремих територій, дослідити значення місцевих фінансів у становленні демократичного суспільства та їх роль у забезпеченні стабільності, фінансової безпеки держави та піднесенні добробуту громадян.

Тема 2. Місцеві бюджети як визначальна ланка місцевих фінансів

Питання для самостійної роботи

1. Становлення місцевих бюджетів та їх роль у фінансовій та економічній системі держави.
2. Склад місцевих бюджетів як однієї із ланок державних фінансів.
3. Підходи до визначення економічної категорії «місцеві бюджети».

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературні джерела за темою самостійної роботи та на їх основі дослідити діалектичний розвиток місцевих бюджетів та їх місце у системі місцевих фінансів. Визначити специфіку категорії та суттєві особливості з боку економічного змісту, форми прояву та матеріального змісту. Охарактеризувати підходи до визначення економічної категорії «місцеві бюджети».

Сформулювати склад місцевих бюджетів з врахуванням адміністративно-територіальної приналежності та належністю їх до відповідної громади та зобразити схематично.

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

Питання для самостійної роботи

1. Фінансова незалежність місцевого самоврядування: ознаки та проблеми зміцнення.
2. Напрямки розвитку та удосконалення системи місцевого оподаткування в Україні.
3. Місцеві податки в зарубіжних країнах.
4. Аналіз змін місцевого оподаткування в Україні.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення розкрити основи забезпечення фінансової незалежності місцевого самоврядування, як важливого чинника побудови демократичного суспільства, встановити її ознаки та визначити проблеми її зміцнення.

Дослідити еволюцію місцевих податків і зборів та їх роль в системі доходів місцевих бюджетів, визначити напрямки розвитку та удосконалення місцевого оподаткування на основі вітчизняної практики та зарубіжного досвіду.

Провести порівняльний аналіз щодо змін місцевого оподаткування в Україні і сформулювати таблицю.

Таблиця 1

До 01.01.2011 р. (відповідно до чинної нормативно-правової бази)	З 01.01.2011 р. (відповідно до Податкового кодексу України)
Місцеві податки	
Місцеві збори	

Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

Питання для самостійної роботи

1. Розподіл видаткових повноважень і критерії розмежування видатків між місцевими бюджетами.
2. Поділ видатків місцевих бюджетів на ті, що враховуються і не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.
3. Порядок складання, розгляду і затвердження проекту кошторису бюджетних установ, які фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

На підставі опрацьованих літературних джерел сформувані критерії розмежування видатків між місцевими бюджетами. Опрацювати гл. 14 (ст.90,91) Бюджетного кодексу щодо розмежування видатків між бюджетами.

Опрацювати Постанову КМУ «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28 лютого 2002 р. № 228 на основі якої розробити схему складання, розгляду і затвердження проекту кошторису бюджетних установ, які фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Побудувати схему складання, розгляду і затвердження проекту кошторису бюджетних установ, які фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Тема 5. Міжбюджетні відносини

Питання для самостійної роботи

1. Бюджетний федералізм: зміст, складові, вплив на бюджетний устрій, особливості реалізації та розвитку.
2. Основні напрями реформування міжбюджетних відносин в Україні.
3. Нормативно-правове забезпечення організації міжбюджетних відносин.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення розкрити сутність та особливості розвитку бюджетного федералізму, його складові та вплив на бюджетний устрій держави.

На основі вивчення сутності, моделей організації та нормативно правового забезпечення міжбюджетних відносин визначити основні проблеми та напрями їх вирішення.

Систематизувати нормативно-правові документи, які регламентують організацію міжбюджетних відносин в Україні.

Тема 6. Бюджетний процес на місцевому рівні

Питання для самостійної роботи

1. Повноваження органів, які визначають місцеву бюджетну політику.
2. Органи оперативного управління бюджетним процесом.
3. Органи, які здійснюють регулювання грошово-кредитної діяльності та місцевих запозичень.
4. Календарний графік складання, розгляду і затвердження, виконання та складання, розгляду і затвердження звітності про виконання місцевих бюджетів.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературні джерела, на основі яких систематизувати бюджетні права і повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування – учасників бюджетного процесу на місцевому рівні.

На підставі опрацьованих літературних джерел та гл. 12 Бюджетного кодексу «Складання, розгляд, затвердження, виконання та звітність місцевих бюджетів» сформувані календарний графік відповідних стадій бюджетного процесу із зазначенням бюджетних повноважень відповідних учасників.

Сформувані календарний графік складання, розгляду і затвердження, виконання та складання, розгляду і затвердження звітності про виконання місцевих бюджетів в Україні у 2019 та 2020 рр. із зазначенням бюджетних повноважень учасників бюджетного процесу.

Тема 7. Управління фінансами та фінансовий контроль на місцевому рівні

Питання для самостійної роботи

1. Органи та їх повноваження щодо контролю за дотриманням законодавства у бюджетному процесі на місцевому рівні.
2. Організаційна структура місцевих фінансових органів.
3. Громадський контроль в управлінні фінансовими ресурсами територіальної громади.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературні джерела за темою самостійної роботи та систематизувати суб'єктів фінансового контролю та їх повноваження на місцевому рівні з метою забезпечення належної фінансової дисципліни.

Визначити роль і варіанти організації громадського контролю за процесами формування і використання суспільних фінансових ресурсів.

Тема 8. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності

Питання для самостійної роботи

1. Доходи, витрати та фінансові результати підприємств комунальної власності.
2. Особливості формування фінансів житлово-комунального господарства.
3. Власні та делеговані повноваження виконавчих органів сільських, селищних та міських рад щодо управління комунальною власністю.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

На основі опрацьованих літературних джерел за відповідною темою, вивчити порядок формування фінансових ресурсів та визначення фінансових результатів діяльності підприємств комунальної власності.

На основі ознайомлення із порядком розрахунку і затвердженням тарифів на житлово-комунальні послуги дослідити особливості формування фінансів житлово-комунального господарства.

Систематизувати власні та делеговані повноваження виконавчих органів сільських, селищних та міських рад щодо управління комунальною власністю.

Тема 9. Основи організації фінансів місцевих органів влади за кордоном

Питання для самостійної роботи

1. Основні типи систем місцевого самоврядування.
2. Склад фінансових ресурсів органів місцевої влади зарубіжних країн.
3. Зарубіжний досвід організації фінансів муніципальних підприємств.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

На підставі вивчених літературних джерел, розкрити особливості організації місцевих фінансів у зарубіжних країнах, дослідити доходи і видатки локальних урядів та муніципальних підприємств.

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів-оглядів (або презентацій). Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за ustalеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання рефератів-оглядів

При виконанні індивідуального завдання необхідно взяти до уваги, що реферат (лат. *refere* – доношу, повідомляю, переказую) – це короткий переказ змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлене у вигляді письмової публічної доповіді; доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації (наукових праць, літератури по темі).

Зі свого боку, реферат-огляд складається на основі декількох джерел і зіставляє різні точки зору з досліджуваного питання.

Реферат-огляд, незалежно від теми, містить визначені реквізити: титульна сторінка встановленого зразка, вступ, розділи, висновки, список використаних джерел і додатки (у разі необхідності).

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні реферату. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата або числові дані), наприклад [3, с.8].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,0 см. Загальний обсяг реферату-огляду – до 15 сторінок формату А4.

1.5.2. Теми рефератів-оглядів

1. Проблеми становлення та розвитку місцевих фінансів в Україні.
2. Етапи розвитку місцевих бюджетів в Україні.
3. Роль місцевих бюджетів у соціальному та економічному розвитку регіонів.
4. Основні напрями зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні.
5. Проблеми реформування місцевого оподаткування в Україні.
6. Переваги та недоліки боргового фінансування місцевих потреб.
7. Склад і характеристика видатків, які враховуються або не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.
8. Шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні.
9. Зв'язок фінансової політики на місцевому рівні з регіональною політикою держави.
10. Цілі, завдання та пріоритети фінансової політики на місцевому рівні та державної регіональної політики.
11. Державне сприяння розвитку депресивних регіонів. Законодавче закріплення статусу депресивного регіону.
12. Європейська хартія місцевого самоврядування про основні принципи організації місцевих фінансів.
13. Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування в розвинутих країнах.
14. Доходи і видатки місцевих бюджетів у зарубіжних країнах.
15. Практика фінансового вирівнювання в зарубіжних країнах.
16. Порядок використання інструментів бюджетного регулювання між різними рівнями місцевих бюджетів.
17. Системи касового виконання бюджету: банківська, казначейська та змішана. Їх характеристика, переваги та недоліки.
18. Необхідність фінансового контролю на рівні місцевих органів влади та управління, методи та види фінансового контролю.
19. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах.
20. Роль і значення трансфертів у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів: економічні та політичні аспекти.
21. Особливості формування власних коштів у бюджетних установах.
22. Аудит як форма незалежного фінансового контролю на місцевому рівні.
23. Власні доходи місцевих бюджетів — основа фінансової незалежності місцевого самоврядування.
24. Форми фінансового регулювання місцевих бюджетів в умовах ринкових відносин.
25. Особливості планування видатків на школи-інтернати та дошкільні установи.
26. Особливості фінансування освіти з бюджетів різних рівнів.
27. Особливості планування і фінансування видатків на культурно-освітні заклади.
28. Специфічні ознаки фінансів підприємств місцевого господарства як підсистеми місцевих фінансів.
29. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади.
30. Шляхи оптимізації структури місцевих бюджетів в Україні.
31. Інвестиційна складова місцевих бюджетів.

32. Вплив малого бізнесу на формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування.
33. Перерозподіл фінансових ресурсів між «багатими» і «бідними» (у фінансовому розумінні) регіонами.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного екзамену. Структура екзаменаційного білету включає одне теоретичне, розрахункове і 10 тестових завдань.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Сутність місцевих фінансів та їх економічна природа.
2. Місцеві фінанси як система.
3. Функції місцевих фінансів.
4. Склад місцевих фінансових інститутів
5. Сутність поняття місцеві бюджети та склад місцевих бюджетів.
6. Поняття самостійності бюджету.
7. Зарубіжний досвід забезпечення самостійності місцевих бюджетів.
8. Права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування і використання бюджетів.
9. Сутність фінансової незалежності місцевого самоврядування та проблеми її зміцнення.
10. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування та їх склад.
11. Місцеве оподаткування як інститут місцевих фінансів.
12. Місцеві податки в зарубіжних країнах.
13. Зміст, мета та роль місцевих позик у діяльності органів місцевого самоврядування.
14. Зовнішні запозичення органів місцевого самоврядування.
15. Доходи, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.
16. Доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.
17. Сутність видатків місцевих бюджетів та їх види.
18. Розмежування видатків між місцевими бюджетами, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.
19. Видатки місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.
20. Поняття кошторису. Кошторис бюджетної установи.
21. Програмно-цільовий метод бюджетного планування.
22. Бюджетний федералізм: зміст, складові, вплив на бюджетний устрій, особливості реалізації та розвиток.
23. Сутність фінансового вирівнювання та його принципи. Вертикальні та горизонтальні дисбаланси.
24. Сутність та види бюджетних трансфертів.
25. Міжбюджетні відносини та їх інструменти.
26. Сутність поняття бюджетного процесу на місцевому рівні.
27. Координація діяльності учасників бюджетного процесу.
28. Розгляд та прийняття рішення про місцевий бюджет.
29. Організація виконання та формування звітності про виконання місцевих бюджетів.
30. Головні розпорядники бюджетних коштів: їх права і обов'язки.
31. Місцеві фінансові органи: види, функції
32. Казначейська система обслуговування місцевих бюджетів.
33. Фінансовий контроль на місцевому рівні
34. Поняття комунальної власності, суб'єкти та об'єкти, форми комунальних підприємств.
35. Особливості функціонування комунальних підприємств, планування доходів та витрат на їх фінансування.

36. Сутність, організаційна структура та фінанси житлово-комунального господарства в Україні.
37. Зміст та значення Європейської хартії місцевого самоврядування.
38. Міжнародні стандарти організації місцевих фінансів і місцевих бюджетів.
39. Склад фінансових ресурсів органів місцевої влади зарубіжних країн

1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Основні напрями зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні.
2. ПП "777" здійснює діяльність щодо надання послуг паркування. Розрахуйте суму збору за місця для паркування транспортних засобів за 2-й квартал 2019 року, якщо площа земельної ділянки, відведена для паркування складає 350 м², а ставка збору становить 0,06 % мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року.
3. Тестові завдання.
  1. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є:
    - А) територіальна громада села, селища, міста;
    - Б) територіальна громада району, області;
    - В) територіальна громада міста, району;
    - Г) держава.
  - ...
  20. Система економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів, необхідних органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них завдань – це:
    - А) місцеві бюджети;
    - Б) місцеві фінанси;
    - В) місцеві податки;
    - Г) місцеві запозичення.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарухування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З навчальної дисципліни «Місцеві фінанси» передбачено проведення 9 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

Розподіл балів для лекцій з навчальної дисципліни «Місцеві фінанси»

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій								
			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.	Денна	9	1,0	2,0	3,5	4,5	5,5	6,5	8,0	9,0	10,0

2.3. З навчальної дисципліни «Місцеві фінанси» передбачено проведення 18 семінарських занять за денною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у Положенні про організацію освітнього процесу у ХУУП імені Леоніда Юзькова, затверджене рішенням вченої ради від 05.07.2016 р., протокол №16, введене в дію наказом від 08.07.2016 р. № 359 / 16 (в редакції рішення вченої ради від 28.08.2020 р., протокол №1, введене в дію наказом від 28.08.2020 р. № 312/20)

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	9 тем	Номер теми									Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	2	2	2	2	2	1	1	1	14
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	6									6
	Усього балів										20

2.5. За семестровий контроль, що проводиться у формі екзамену з навчальної дисципліни «Місцеві фінанси», студент денної форми навчання може максимально одержати 30 балів.

Перерозподіл балів в межах максимально можливого одержання їх кількості за надані студентами відповіді відповідно на питання, розрахункове та тестові завдання, наведено в таблиці.

Розподіл балів для семестрового контролю

№ з/п	Алгоритм нарахування балів	Номер питань залікового білета / кількість балів			Разом балів
		1	2	3	
1.	Максимальна кількість балів за теоретичне завдання	5,0	-	-	5,0
2.	Максимальна кількість балів за тестові завдання	-	20,0	-	20,0
3.	Максимальна кількість балів за розрахункове завдання	-	-	5,0	5,0
	Усього балів	5,0	20,0	5,0	30,0

3. Рекомендовані джерела

Тема 1

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. Київ: Офіційне видавництво Верховної Ради України, 1996. 115 с
2. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572.
3. Бечко П. К. Місцеві фінанси: навч. посібн. Київ: “Центр учбової літератури”. 2007. 191 с.
4. Бондарук Т.Г. Місцеві фінанси: навч. посіб. Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Інформ.-аналіт. агентство, 2013. 531 с.
5. Дем'янчук О. І. Місцеві фінанси: навч. посіб. Нац. ун-т "Остроз. акад.". Острог : Нац. ун-т "Остроз. акад.", 2013. 337 с.
6. Кульчицький М. І. Місцеві фінанси: практикум: навчальний посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011.302с.
7. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. Й. Вівчар, О. Б. Курило, В. М. Кацшин. Нац. ун-т "Львів. політехніка". Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2014. 258 с.
8. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Л. Т. Гораль та ін. Івано-Франків.нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2015. 255 с.
9. Місцеві фінанси. Підручник / За ред. Кириленко О.П. 2-ге. видання. 2015. 460 с.
10. Місцеві фінанси у схемах і таблицях: навч. посіб. ; за заг. ред. В. М. Федосова. Київ : КНЕУ, 2010. 600 с.
11. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / О. П. Кириленко та ін. за ред. д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко. Нац. агентство України з питань держ. служби, Терноп. нац. екон. ун-т. - Тернопіль : Астон, 2015. 359 с.

Тема 2

1. Бюджет України : монографія : у 2 кн. Бюджет – головна ланка фінансів держави / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. 201 с.
2. Бюджетна система : підручник / ред.: В. М. Федосов, І. С. Юрій. Київ: ЦУЛ; Тернопіль: Економічна думка, 2012. 871 с.
3. Зайчикова В. В. Місцеві фінанси України та європейських країн. Науково-дослідний фінансовий ін-т. Київ: НДФІ, 2007. 299 с.
4. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика): Монографія. Київ: НІОС, 2000. 384 с.
5. Сазонець І.Л. Управління місцевими фінансами: навч.посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 264 с.
6. Трещов М. М. Місцеві фінанси та місцеві бюджети: точки дотику та відмінності понять. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 42. с.183-190.
7. Феценко Л. В. Бюджетна система України, навчальний посібник. Київ, “Кондор”, 2008.

Тема 3

1. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572.
2. Бобровська О. Ю. Фінансово-економічне забезпечення територій в умовах децентралізації. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 4. С. 84-92.
3. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні. Монографія. Одеса: Атлант, 2014. 462 с.
4. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів: Монографія / Луніна І.О., Кириленко О.П., Лучка А.В. та ін.; за ред. д-ра екон. наук І.О.Луніної. НАН України; Ін-т екон. та прогноз. Київ, 2010. 320 с.
5. Кульчицький М. І. Місцеві фінанси: практикум: навчальний посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011.302с.

6. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. Й. Вівчар, О. Б. Курило, В. М. Кащишин ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2014. 258 с.
7. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Л. Т. Гораль та ін. Івано-Франків.нац. техн. ун-т нафти і газу. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2015. 255 с.
8. Місцеві фінанси. Підручник за ред. Кириленко О.П. 2-ге. видання. 2015. 460 с.
9. Мунько А. Ю. Регіональні фонди розвитку як складова системи управління місцевими фінансами в умовах децентралізації влади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 1. С. 150-156.
10. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади /О.Кириленко, Б.Малиняк, В.Письменний, В.Русін. Асоціація міст України К.їв, ТОВ «ПІДПРИЄМ- СТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.
11. Саленко О. Ф. Ризики формування доходів місцевих бюджетів та шляхи їх мінімізації. *Сталий розвиток економіки* . 2014. № 1. С. 220-227.
12. Синчак В. П. Затвердження ставок оподаткування місцевими радами: пріоритети та прогалини. *Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: Зб. тез Всеукр. заочн. наук.-практ. конф. м.Хмельницький, 7 грудня 2012 року. Хмельницький, Хмельницький університет управління та права, 2012. С. 187-189.*

Тема 4

1. Бюджетна система : підручник / ред.: В. М. Федосов, І. С. Юрій. Київ : ЦУЛ; Тернопіль: Економічна думка, 2012. 871 с.
2. Грановська І.В. Соціальні стандарти та фінансові нормативи бюджетної забезпеченості. *Науковий збірник «Наукові праці НДФІ»*. 2013. Випуск 3 (64). С.60-68.
3. Жулінська К. М. Моделювання впливу видатків місцевих бюджетів на сталий розвиток регіону. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* . 2014. Вип. 38. С. 144-164.
4. Федосов, В. М. Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії. *Фінанси України*. 2008. N 1. С. 3-23.
5. Чугунов І. Я. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету. *Фінанси України*. 2008. № 5. С. 3–14.
6. Місцеві фінанси. Підручник / За ред. Кириленко О.П. 2-ге. видання. 2015. 460 с.
7. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади/О.Кириленко, Б.Малиняк, В.Письменний, В.Русін. Асоціація міст України . Київ, ТОВ «ПІДПРИЄМ- СТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.

Тема 5

1. Дем'янчук О. І. Місцеві фінанси: навч. посіб. Нац. ун-т "Остроз. акад.". Острог : Нац. ун-т "Остроз. акад.", 2013. 337 с.
2. Кириленко О.П. Досягнення стратегічних орієнтирів удосконалення міжбюджетних відносин в Україні. *Фінанси України*. 2013. С.19-28.
3. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика): Монографія. Київ: НІОС, 2000. 384 с.
4. Мироненко М.Ю. Міжбюджетні трансферти, як інструмент збалансування соціально-економічного розвитку регіону / М. Ю. Мироненко. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ / Голов. ред. М.М. Іжа. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2012. Вип. 4 (52). С. 114-117.*
5. Місцеві фінанси. Підручник / За ред. Кириленко О.П. 2-ге. видання. 2015. 460 с.
6. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Л. Т. Гораль [та ін.] ; Івано-Франків.нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2015. 255 с.
7. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. Й. Вівчар, О. Б. Курило, В. М. Кащишин. Нац. ун-т "Львів. політехніка".Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2014. 258 с.
8. Регулювання міжбюджетних відносин: Україна і європейський досвід: Монографія / За заг. ред. В.Г. Бодрова. Київ: Вид-во НАДУ, 2006. 296 с.
9. Степанова В. О. Міжбюджетні трансферти в Україні: теорія та практика. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. № 3 (23). С. 120-124.

10. Чеберяко О. В. Міжбюджетні трансферти в умовах бюджетного унітаризму України: монографія Київ: Світогляд, 2004. С. 48.

Тема 6

1. Бечко П. К. Місцеві фінанси: навч. посібн.. Київ: "Центр учбової літератури". 2007. 191 с.
2. Бондарук Т.Г. Місцеві фінанси: навч. посіб..Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ: Інформ.-аналіт. агентство, 2013. 531 с.
3. Бюджет і бюджетний процес на рівні місцевого самоврядування в Україні : навч. посіб. Ін-т політ. освіти, Фонд К. Аденауера ; [над вид. працювали: І. Лопушинський та ін.]. Київ: ПЮ, 2011. 160 с.
4. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572
5. Варналий З.С. Бюджетний процес в Україні: стан та проблеми інституційного забезпечення: монографія. Полтава: ПолтНТУ, 2014. 271 с.
6. Дем'янчук О. І. Місцеві фінанси: навч. посіб. Нац. ун-т "Остроз. акад.". Острог : Нац. ун-т "Остроз. акад.", 2013. 337 с.
7. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика): Монографія. Київ: НІОС, 2000. 384 с.
8. Кульчицький М. І. Місцеві фінанси: практикум: навчальний посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011.302с.
9. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Л. Т. Гораль [та ін.] . Івано-Франків.нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2015. 255 с.
10. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. Й. Вівчар, О. Б. Курило, В. М. Кащишин. Нац. ун-т "Львів. політехніка". Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2014. 258 с.

Тема 7

1. Алексєєв В. М. Основи місцевого самоврядування в Україні: нуков. – практ. посібн. Хмельницький: Поліграфіст. 2008. 729 с.
2. Бюджет України : монографія : у 2 кн. Бюджет – головна ланка фінансів держави / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. 201 с.
3. Бюджетна система : підручник / ред.: В. М. Федосов, І. С. Юрій. Київ : ЦУЛ; Тернопіль: Економічна думка, 2012. 871 с.
4. Мунько А. Ю. Регіональні фонди розвитку як складова системи управління місцевими фінансами в умовах децентралізації влади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 1. С. 150-156.
5. Мунько А. Ю. Удосконалення інструментів управління місцевими фінансами в умовах децентралізації . *Університетські наукові записки*. 2016. № 1. С. 281-288.
6. Сазонець, І.Л. Управління місцевими фінансами: навч.посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 264 с.
7. Харченко С.І. Повноваження органів Казначейства України з контролю дотримання бюджетного законодавства – запобіжник бюджетних правопорушень. *Фінанси України*. 2013. №6. С.7-17.

Тема 8

1. Бондарук Т.Г. Місцеві фінанси: навч. посіб. Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Інформ.-аналіт. агентство, 2013. 531 с.
2. Дем'янчук О. І. Місцеві фінанси: навч. посіб. Нац. ун-т "Остроз. акад.". Острог : Нац. ун-т "Остроз. акад.", 2013. 337 с.
3. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Л. Т. Гораль [та ін.] ; Івано-Франків.нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2015. 255 с.
4. Місцеві фінанси. Підручник / За ред. Кириленко О.П. 2-ге. видання. 2015. 460 с.
5. Полисюк С. Асоціація ОСББ замість ЖЕКу. Як зробити її ефективною?». *Місьцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні*. 2013. №3. С.21-22.
6. Посібник з підготовки проектних пропозицій: залучення фінансування для підприємств сфери житлово-комунального господарства. *Німецьке товариство міжнародного співробітництва*. 2012. 67 с.

7. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади/О.Кириленко, Б.Малиняк, В.Письменний, В.Русін. *Асоціація міст України* Київ, ТОВ «ПІДПРИЄМ- СТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.

Тема 9

1. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Л. Т. Гораль [та ін.] ; Івано-Франків.нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2015. 255 с.
2. Місцеві фінанси. Підручник / За ред. Кириленко О.П. 2-ге. видання. 2015. 460 с.
3. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко ; Нац. агентство України з питань держ. служби, Терноп. нац. екон. ун-т. Тернопіль : Астон, 2015. 359 с.
4. Зайчикова В. В. Місцеві фінанси України та європейських країн. Науково-дослідний фінансовий ін-т. Київ : НДФІ, 2007. 299 с.
5. Місцеве самоврядування в Україні: проблеми і прогнози : монографія / Ю. Саєнко, А. Привалов, Ю.Ткачук. Київ : Ін-т соціол. НАН України, 1997.148 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.rada.gov.ua> -Веб-портал Верховної Ради України
1. <http://www.president.gov.ua> -Веб-портал Адміністрації Президента України
2. <http://www.kmu.gov.ua> -Веб-портал Кабінету Міністрів України
3. <http://mon.gov.ua> -Веб-сайт Міністерства освіти і науки України
4. <http://www.auc.org.ua> - Веб-сайт Асоціації міст України
7. <http://nbuv.gov.ua/> -Веб-сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського
8. <http://gntb.gov.ua/ua/> -Веб-сайт державної науково-технічної бібліотеки України
9. <http://www.ounb.km.ua/> -Веб-сайт Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки
10. <http://www.adm.km.ua/> -Веб-сайт Хмельницької обласної державної адміністрації
11. <http://km-oblrada.gov.ua/> -Веб-сайт Хмельницької обласної ради
12. <http://www.khmelnysky.com/> -Веб-сайт Хмельницької міської ради
13. <http://www.univer.km.ua/> -Веб-сайт Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
14. <http://www.khnu.km.ua> -Веб-сайт Хмельницького національного університету

Розробник навчально-методичних матеріалів:

Викладачі дисципліни – доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування, кандидат економічних наук

_____ Яна БУЧКОВСЬКА

доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування, кандидат економічних наук

_____ Тетяна ПІХНЯК

28 вересня 2020 року

Схвалено кафедрою менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

29 вересня 2020 року, протокол № 2.

Завідувач кафедри _____ Віктор СИНЧАК

29 вересня 2020 року

Декан факультету управління та економіки _____ Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

__ жовтня 2020 року

Погоджено методичною радою університету 22 жовтня 2020 року, протокол №2.

Голова методичної ради _____ Ірина КОВТУН

_____ жовтня 2020 року

Обліковий обсяг – 1,77 ум.др.арк.